

1

9

3

6

—

1

9

4

5

Krisebekæmpelse og besættelse

Aktieselskabet

Landbobanken i Skive

Salling Bank

Kontortid: 9-12 og 2-5

Lørdag 9-2 og 5-6 kun for Indbetalinger

Telefon Nr. 700 - 3 Linier - Postgirokonto 5631

Telegramadresse: Landbobanken

Penge modtages til Forrentning - Udlaan og Kassekreditter ydes
samt alle øvrige Bankforretninger udføres

Bokser udlejes

KONTOR I ROSLEV

Telefon Roslev Nr. 54

Salling Banks facade efter ombygningen i 1929.

Danmark

1936: Regeringspartierne får flertal i Landstinget og kan fremover vedtage love uden aftaler med oppositionen. En storlockout afblæses efter tre måneder, da overenskomsten ophøjes til lov.

1937: Lov om statstilskud til nødhjælpsarbejder. Skoleloven af 1937 indfører hverdagsskolegang på landet undtagen i Vestjylland.

1938: Ferieloven giver alle ansatte ret til to ugers ferie. Rekordhøst i landbruget. Oddesundbroen indvies.

1939: Ved folketingsvalget taber Socialdemokratiet tre mandater. DNSAP får tre mandater. Regeringens grundlovsforslag falder ved en folkeafstemning. Vilsundbroen indvies. Anden Verdenskrig bryder ud 3. september. Rationering og priskontrol indføres.

1940: Tyskland besætter Danmark den 9. april. Mørklægning indføres fra den 9. april om aftenen. Den 10. april dannes en samlingsregering. Den 8. juli omdannes regeringen, den radikale Erik Scavenius bliver udenrigsminister. Dansk Ungdomssamvirke stiftes med professor Hal Koch som formand. Alsangen samler tusinder. Rationeringen skærpes. Der indføres pris- og lønstop.

1941: Tyskland angriber Sovjetunionen den 22. juni. Politiet arresterer 269 kommunister, og DKP forbydes. Frikorps Danmarks oprettes med regeringens godkendelse.

1942: Statsminister Th. Stauning dør og efterfølges af Vilhelm Buhl. Tyskerne gennemtvinger Buhls afgang, og han efterfølges af Erik Scavenius. Modstandsorganisationen "Frit Danmark" oprettes af bl.a. den konservative Christmas Møller og kommunisten Aksel Larsen. Statsminister Buhl advarer i radioen mod sabotage.

1943: Der afholdes folketings- og kommunalvalg. Opfattende folkestrejker vælter regeringen Scavenius den 29. august. "Departementschefstyret" overtager ledelsen i ministerierne i samråd med politikerne. Modstandsorganisationerne opretter Danmarks Frihedsråd, der skal koordinere modstanden mod besættelsesmagten. Tyskerne forsøger den 2. oktober at arrestere de danske jøder, men får kun fat på 500.

1944: Digterpræsten Kaj Munk myrdes 4. januar af tyskerne. Folkestrejken i København i juni viser, at befolkningen følger Frihedsrådet og ikke politikerne. Politiet arresteres den 19. september, og 2.000 betjente sendes til Tyskland. Der oprettes kommunale vagtværn.

1945: Frihedsrådet og politikerne forhandler om regeringsdannelsen efter krigen. Frihedsrådet forlanger opgør med landssvigere, en ligelig fordeling af ministerposter mellem modstandsfolk og politikere, og at ingen medlemmer af regeringen Scavenius må deltage i regeringen. Den 4. maj om aftenen lyder befrielsesbudskabet i den engelske radio. Den 5. maj dannes regeringen med Vilhelm Buhl som statsminister og Christmas Møller som udenrigsminister. Den 9. maj besættes Bornholm af Den røde Hær. Danmark anerkendes som medlem af De forenede Nationer. Socialdemokratiet og DKP forhandler om sammenslutning - uden resultat. Ved folketingsvalget taber socialdemokraterne 18 mandater - samme antal, som DKP vinder. Venstre vinder 10 mandater, og

Knud Kristensen danner en Venstre-regering med konservativ og radikal støtte. Der gennemføres en pengeombytning for at få krigstidsfortjenesterne ”suget op”.

Skiveegnen

Landbrugets og industriens forhold forbedredes, og arbejdsløsheden begyndte at falde. Det skyldtes også, at regeringen efter 1933 gennemførte en række sociale love, der gav statstilskud til boligbyggeri. I Skive blev det startskuddet til opførelse af ”aldersrente-boliger” i Grønnegården, og Socialt Boligbyggeri og Arbejdernes Andelsboligforening gik i gang med at bygge almennyttige boliger. Takket være love om nødhjælpsarbejder for arbejdsløse blev der anlagt idrætspladser mange steder, og tilskudsmulighederne gjorde det også muligt at restaurere Spøttrup og åbne borgen for offentligheden.

I Skive begyndte man at planlægge byens fremtid, og man lod sig ikke slå ud af, at Danmark blev besat af tyskerne den 9. april 1940. I de første krigsår lagde byrådet med den populære borgmester Woldhardt Madsen i spidsen så store planer, at det tog 20 år at gennemføre dem.

Skiveegnen mærkede først og fremmest krigen ved varemangel og rationering. Kreativiteten på egnen skabte mange nye erstatningsprodukter, f.eks. kaffe, og genbruget blev sat i system. Der var også overskud til at løse museumssagen, og energi til at starte det, der blev 50’ernes store egnsfest: Børnehjælpsdagene.

I 1941-1942 begyndte enkelte grupper, kommunister, unge konservative og spejdere at organisere sig for at bekæmpe den tyske besættelse, men det var først efter folkestrejkerne i august 1943 og regeringens tilbagetræden, at der for alvor kom gang i modstandsarbejdet. I efteråret 1943 udkom det første lokale illegale blad, og de første våben blev modtaget af Stoholmgruppen på Gammelstrup Hede.

Selvom modstandsgrupperne flere gang blev optrævlet af tyskerne, stod der alligevel en velorganiseret modstandsbevægelse klar til at klare overgangen til fred den 4. maj 1945 om aftenen. Et af de store problemer, som trængte sig på, var de 2.500 tyske flygtninge, der befandt sig på skoler, hoteller m.m. på hele egnen.

Borgmester Woldhardt Madsen 1936

I april 1936 meddelte borgmester Valdemar Johansen, at han ville udtræde af Skive byråd for at koncentrere sig om sine opgaver for den kooperative bevægelse i Danmark. Som hans efterfølger valgtes trykker Woldhardt Madsen. Woldhardt Madsen var den første - og hidtil eneste - indfødte skibonit, der blev borgmester.

Med Woldhardt Madsens valg til borgmester fik Skive en ”professionel” borgmester. Hans forgængere havde alle haft erhvervsarbejde ved siden af: Hjalmar Kjems var lærer, H. Siboni overretssagfører, Michael Nielsen grosserer og Valdemar Johansen direktør for Gammelgårds Dampmølle. Kjems måtte stort set selv betale udgifterne ved at være borgmester, f.eks. løn til vikar, men efterhånden fik borgmesteren et beskedent

To konger på et billede – ”bykongen” Woldhardt Madsen og kong Frederik den 9. Dronning Ingrid hilser på en lille dreng, mens Woldhardt Madsen, stiftamtmand Egede Larsen og kong Frederik ser på.

vederlag for sit arbejde. I forbindelse med Woldhardt Madsens valg vedtog byrådets socialdemokratiske flertal at forhøje borgmesterlønnen til 4.800 kr. om året samt 1.000 kr. til repræsentation. Det var knapt nok til at leve af, men borgmesteren fik så formandsposten i socialudvalget, der også var lønnet. Efter socialreformen i 1933 samlede alle de sociale opgaver: fattigforsorg, ældreforsorg m.m. i dette udvalg.

Woldhardt Madsen overtog borgmesterposten et år før næste byrådsvalg, og for at sikre sig en retræte, søgte han orlov fra sin stilling som trykker på Skive Folkeblad. Den fik han uden videre bevilget af redaktør Carl Hansen, men han fik aldrig brug for den!

Ved byrådsvalget i 1937 fik Socialdemokratiet sit bedste valg nogensinde med næsten 57% af stemmerne, og det viste sig i ved de følgende valg, at Woldhardt Madsen sad urokkeligt i borgmesterstolen. Selv ikke da Socialdemokratiet i 1958 tabte flertallet, var der nogen tvivl om, at han skulle fortsætte. Woldhardt Madsens valg markerede et generationsskifte i Socialdemokratiet, og omtrent samtidig skete der et tilsvarende skift hos de radikale og på Skive Folkeblad, hvor Carl Hansen blev afløst af sin søn, Elin Hansen. På trods af megen polemik mellem de to partier i deres aviser, var der et tæt samarbejde med de radikale, så det var naturligt, at de radikale i 1958 og mange

år efter støttede den socialdemokratiske borgmester. Da der i 1966 blev ”rødt flertal” i byrådet, fik det da heller ingen konsekvenser for samarbejdet.

Woldhardt Madsen blev hurtigt ”bykonge”. Under besættelsen overtog han de tre vigtigste poster for den lokale arbejderbevægelse: Borgmester, formand for Socialdemokratisk Forening og for Arbejdernes Fællesorganisation. En stor del af det socialdemokratiske stemmetal udgjordes af hans personlige stemmer, som også kom fra folk, der ikke stemte socialdemokratisk ved folketingsvalgene.

I 1950 blev han valgt til formand for Købstadsforeningen - bykommunernes interesseorganisation. Det tvang ham til at tilbringe en del tid i København, men gav ham stor indflydelse på de danske kommuners forhold - og let adgang til ministerierne, hvad der næppe har været uden betydning, f.eks. for banegårdsprojektet, oprettelsen af Skive Seminarium og Skive Kaserne.

I 1967 valgte Woldhardt Madsen som 63-årig at trække sig tilbage efter 31 år som borgmester og 38 år som byrådsmedlem - begge Skive-rekorder! - for at blive direktør for Kreditforeningen af danske Kommuner. Som efterfølger valgtes den fire år yngre skatterådsformand Peter Kjærgaard. Han nåede også at sætte en Skive-rekord, idet han var fyldt 73 år, da han stoppede som borgmester.

Store planer i Skive

Woldhardt Madsens sikre position gjorde det muligt for ham at tænke og arbejde langsigtet. Han oplevede, at de planer for Skives udvikling, han som nytiltrådt borgmester var med til at udarbejde, blev fastholdt og gennemført, selvom det tog 20 år, fra planerne blev lavet, til de var udført!

I 1938 vedtog Rigsdagen en lov om byplanlægning, som pålagde købstadskommunerne at udarbejde byplaner for, hvordan kommunernes fysiske udvikling - industri- og boligarealer, veje, jernbaner m.m. - skulle foregå. I Skive havde byrådet flere gange, bl.a. i midten af 1920'erne, drøftet, om Skive skulle have en byplan, men det blev ved snakken. Nu kom der en lov - og så gik man - d.v.s. kasse- og regnskabsudvalget og stadsingeniøren m.fl. - i gang.

Byplanarbejdet blev tilsyneladende ikke påvirket af den tyske besættelse i 1940. Udvalget arbejdede fortrøstningsfuldt videre, og ved årsskiftet 1944-45 lå planerne klar:

- Skive søndre Landsogn (Årbjerg, Glattrup, Gammelgård, Egeris, Bilstrup, Svansø) og en del af det vestre landsogn (bl.a. Sdr. Dås-området) skulle indlemmes i Skive for at skaffe plads til såvel bolig- som industriområder.

- Skive-Stuer-banen skulle flyttes til nordsiden af Ådalen, og jernbanerne til Salling skulle føres vest om Skive forbi Frederiksdal Alle og under Holstebrovej. Der skulle bygges en ny hovedbanegård ved Liselund.

- Der skulle anlægges en ny Søndergade, som skulle binde den nye hovedbanegård sammen med bykernen.

En af de væsentligste grunde til Skive Byråds ønske om at få flyttet Skive Hovedbanegård var, at tog til og fra Nordsalling, Vestsalling og Havnen skulle krydse Østerbro. I 1930'erne var bommene på Østerbro nede over 30 gange om dagen!

- Der skulle anlægges en Skive-Herning landevej via Lundbro og Hagebro.
 - Der skulle anlægges et tredje havnebassin - sydhavnen - ud for Fjordvej.
- Umiddelbart efter krigen blev planerne suppleret med
- en forbindelsesvej fra Brårupvej til Resenvej
 - en ringvej fra Viborgvej via Strandvejen til Aage Niensensvej.

Bortset fra planerne om den nye sydhavn og havne-ringvejen blev planerne gennemført fra 1950 til 1970. Havneplanerne blev opgivet i 1949 efter pres fra staten. I maj 1949 var kasse- og regnskabsudvalget på besøg i trafikministeriet, og her fik man besked på, at staten ikke ville være med til, at Skive fik gennemført både banegårdsflytningen og havnebyggeriet på samme tid. Få dage senere fik kommunen brev fra Arbejdsministeriet om, at staten ville yde tilskud til banegårdsflytningen, så jordarbejdet kunne gå i gang senere på året - hvis byrådet ville udsætte havnen, ”idet man under hensyn til beskæftigelses- og materialesituationen ikke for tiden skønner det praktisk muligt at holde begge disse arbejder i gang samtidig.” Når Arbejdsministeriet var indblandet i sagen, skyldes det, at jordarbejderne ved projekter skulle udføres som nødhjælpsarbejder, delvist betalt af ministeriet.

Byrådets store flertal - minus de to radikale - valgte banegårdsflytningen, bl.a. fordi det var det største af projekterne og derfor ville give langt mere arbejde i det arbejdsløshedsplagede Skive.

Med byrådets beslutning i 1949 blev havneplanerne reelt opgivet. Da ”havneudvidelsen” endelig kom i 1960, bestod den i en opfyldning af arealet bag sydhavnens sydkaj.

Socialt Boligbyggeri og Arbejdernes Boligforening

I 1938 vedtog Rigsdagen en lov, der gav tilskud til opførelse af almennyttigt boligbyggeri først og fremmest til børnerige familier. Den nye lov vakte stor interesse i Tømmerernes fagforening i Skive, der bragte tanken frem i Arbejdernes Fællesorganisation. I 1938 tog Fællesorganisationens initiativ til oprettelse af en boligforening, der i 1940 udviklede sig til "Socialt Boligbyggeri i Skive". Formand for Fællesorganisationen var borgmester Woldhardt Madsen, der let fik byrådet med på boligforeningsideen, der kunne hjælpe med til at løse to store problemer: Boligmanglen og arbejdsløsheden. I 1940 opførte "Socialt Boligbyggeri" sine første byggerier: Blokkene på Holstebrovej 48 og rækkehuse i Brøndumsgade. Næsten alle de første beboere lånte pengene til indskud af Fællesorganisationen, der stod for administrationen, indtil "Socialt Boligbyggeri" formelt blev oprettet den 16. januar 1940. Den første bestyrelse bestod af repræsentanter for "Socialt Boligbyggeri" i København samt borgmester Woldhardt Madsen. I 1942 blev københavnerne afløst af lokale bestyrelsesmedlemmer, udpeget af byrådets partier. Først i 1972 fik de første afdelinger deres egen bestyrelse, og beboerne fik ret til at vælge to medlemmer til bestyrelsen.

Ikke alle i arbejderbevægelsen var helt tilfredse med "Socialt Boligbyggeri". Der blev ikke bygget nok, boligerne var forbeholdt børnerige familier, beboerne havde ingen indflydelse på selskabet - det var nogle af kritikpunkterne. På initiativ af børstenbinder Frederik Kühl blev der holdt et møde den 18. september 1942 om oprettelse af

Socialt Boligbyggeris afdeling, Holstebrovej 48, ca. 1940. Foto: Otto Friis.

en ”Andels-Boligforening” i Skive. På mødet, der samlede en snes interesserede, nedsatte man et udvalg på fem til at undersøge mulighederne. Den 13. oktober 1942 indkaldte gruppen til møde, hvor den fremlagde resultatet af undersøgelserne: Et forslag om at stifte en andelsboligforening, der skulle bygge en etageejendom med 24 lejligheder. Efter en diskussion om fordelene ved blokbyggeri kontra række- eller enkelthuse meldte 14 sig til at deltage i stiftelsen af ”Arbejdernes Andelsboligforening i Skive”. AAB’s bestyrelse bestod af beboere samt en kommunal repræsentant.

I februar 1943 vedtog Skive Byråd at sælge en grund ved Ringvejen til Andelsboligforeningen. På grund af materiale-mangel m.m. stod den første blok i ”Ringparken” først færdig i april 1944.

Det almennyttige eller sociale boligbyggeri var længe forbeholdt Skive. Først efter kommunalreformen i 1970 trængte boligformen langsomt ud i landkommunerne. I 1972 oprettedes Spøttrup Boligselskab, og i 1980’erne kom der byggeri i Fjends (1982), Sundsøre (1983) og Sallingsund (1986).

Aldersrenteboliger (Grønnegården) 1939

I 1933 vedtog Rigsdagen en lov om støtte til opførelse af boliger, hvor staten bl.a. gav tilskud til boliger for ældre, så huslejen i boligerne kunne holdes nede. Muligheden blev modtaget med kyshånd i Skive, fordi den samtidig kunne hjælpe på to af byens store problemer: Bolignøden og arbejdsløsheden i byggefagene.

Grønnegården, set fra Aakjærvej, ca. 1950. Foto: Otto Friis.

I Skive vedtog byrådet i 1937 at opføre en blok med 24 lejligheder ved stadion i Grønnegade. Den første blok, der stod færdig i 1939, blev bygget ved Aakjærvej op mod Frederiksgade. I blokken blev der 12 lejligheder for ægtepar og 12 for enlige. Blokken, der var tegnet af konstruktør P. Thomsen, blev opført af røde håndstrøgne sten. Der var centralvarme og radioinstallation i alle lejligheder, et WC for hver to lejligheder, varmt og koldt vand i alle køkkener og badeværelser i kælderens. Det ville koste 148.000 kr. at bygge blokken, og den ville få et årligt driftsunderskud på 7.000 kr., når statstilskuddet og lejeindtægten på hver ca. 6.000 kr. var trukket fra udgifterne.

I 1941 vedtog byrådet at bygge endnu en blok, denne gang ved Grønnegade op mod Frederiksgade. Blokken rummede 6 et-værelses lejligheder med kammer, og 18 et-værelses lejligheder med alkover til enker. Bygningen kostede ca. 220.000 kr. at opføre, heraf 20.000 kr. til centralvarmeanlæg. Denne udgift gav lidt debat i byrådet. De konservative mente, at man kunne spare centralvarmen og opsætte kakkelovn i stedet for. ”Det er en bolig for ældre borgere, der godt selv vil være i stand til at passe kakkelovnen,” sagde den konservative ordfører, men flertallet ønskede den moderne centralvarme.

Aldersrenteboligerne var meget eftertragtede, og i 1946 gik byggeriet af den tredje blok i gang. Den fjerde og sidste blok stod færdig i 1951. Tilsammen blev der 96 lejligheder i de fire blokke samt en pedelbolig.

Skive Stadion 1944

I 1936 rykkede Skive Idrætsklubs bedste fodboldhold op i den fornemste fodboldrække i Jylland - den jyske mesterrække. SIK's bestyrelse gik straks i gang med at få bane og klubhusfaciliteterne i orden til den nye status. Allerede i eftersommeren havde man planerne klar: Stadion skulle flytte fra Grønnegade til ”Rosens Eng” mellem Anlægget og Engvej. Når man valgte denne placering, skyldtes det nok ikke mindst, at kommunen her allerede var i gang med at fylde engen op som et nødhjælpsarbejde for arbejdsløse, selvom flere, bl.a. SIK's tekniske konsulent, var betænkelig ved jordbundsforholdene og risikoen for oversvømmelse. Anlæggelse af idrætspladser var i det hele taget en populær måde at lave nødhjælpsarbejde på. Mange idrætsforeninger på engen fik deres idrætsplads på denne måde.

I 1939 blev den første ”Grønnegård” opført, og kommunen ønskede plads til flere blokke i Grønnegade. SIK's bestyrelse fik besked på at udarbejde en endelig plan for flytningen af stadion. Bestyrelsen havde lyttet til indvendingerne og foreslog nu, at det nye stadion skulle placeres på den tidligere ungskueplads ved Viborgvej op til kolonihaveområdet ved Engvang. Her ville kommunen have boligbyggeri, så SIK blev henvist til pladsen ved Engvej. Det accepterede SIK, og i maj 1941 gik arbejdet i gang.

Det var et led i aftalen mellem SIK og kommunen, at der skulle bygges et nyt klubhus med overdækket tilskuertribune på det nye stadion. P.g.a. materiale mangelen under krigen blev det opgivet, og kommunen flyttede i stedet det gamle klubhus fra Grønne-

Skive Stadion med det røde klubhus fra Aakjærvej ca. 1950. Skive Museum ses til højre.

gade til Engvej. Flytningen kostede 12.000 kr., måske mere, end hvis man havde kunnet bygge nyt.

I foråret 1944 var det nye stadion ved at være klar til indvielse. Det skulle bruges af byens to store idrætsklubber, SIK og Arbejdernes Idrætsforening (oprettet i 1930). De to foreninger havde flere gange forsøgt at slå sig sammen til en klub, men uden held. Det viste sig også, trods forsøg fra byrådet på at forlige klubberne, at modsætningerne i foråret 1944 var så store, at klubberne end ikke kunne blive enige om at foretage indvielsen af stadion i fællesskab. Derfor blev stadion indviet to gange i juni 1944 - og umiddelbart efter ”overtaget” af besættelsesmagten, der allerede havde lagt deres klamme hånd på stadion i Grønnegade.

H.R. Brøcker og Skiveposten

Nu bliver der ballade i Skive - sådan hilste Skive Venstreblad i 1929 landsretssagfører H.R. Brøcker velkommen til byen. Bladet fik fuldstændig ret i denne velkomst. I løbet af 1930'erne kom det til mange store opgør i pressen og i retten med Brøcker som en meget aktiv deltager. Striden stod især mellem Brøcker og redaktørerne Carl Hansen, Skive Folkeblad, N. Nørhave Nielsen, Skive Socialdemokrat og C.A. Hansen, Skive Venstreblad. Efter sagerne på P. Sabroes Børnehjem og opgøret om Skive Bank var Skive kendt for en overordentlig hård tone i pressen, men det skulle blive værre i

"Skiveposten"s redaktion i Nørregade 25 ca. 1938.

1930'erne. En sag som et slagsmål mellem Brøcker og redaktør C.A. Hansen ved et VU-bal i teatersalen kunne f.eks. fylde adskillige avissider!

Det store opgør kom i forbindelse med den såkaldte Brårup-sag, hvor lærerinden var blevet anklaget for at slå børnene. Anklagerne mod lærerinden kom fra socialdemokrater i Brårup, som gik til formanden for skolekommissionen, redaktør Nørhave Nielsen. Lærerinden rejste injuriersag mod anklagerne og hyrede Brøcker som sin forsvarer. Hun og hendes bror var Venstrefolk, så hun blev støttet af Skive Venstreblad i den årelange avispolemik, der fulgte, mens Socialdemokraten selvfølgelig støttede sin redaktør. Redaktør Carl Hansen, Skive Folkeblad, kastede sig ivrigt ind i debatten på Nørhave Nielsens side.

Et flittigt anvendt våben i den hårde strid var injuriersagerne. Brøcker var som jurist en dreven bruger af dette våben, og det lykkedes ham faktisk i 1938 at få idømt bl.a. redaktør Carl Hansen meget store bøder i Højesteret. Efter dommen i Højesteret valgte Folkebladets bestyrelse at give avisen en ny ledelse med bl.a. Carl Hansens søn, Elin Hansen, som redaktør.

Og da dommeren i Skive søgte væk, valgte Justitsministeriet at udnævne dommerfuldmægtig og borgmester i Holstebro, Knud Lorentzen, til dommer i Skive med den klare opgave at skabe ro i Skive Ret!

Med den behandling, Brøcker fik i Skivepressen, kan det vel ikke undre, at han var meget utilfreds med presseforholdene i Skive. Utilfredsheden fik ham i 1938-1939 til

at udgive ugebladet ”Skiveposten”. Bladet var en blanding af indlæg fra Brøcker og sympatisører i stridighederne med Skive-redaktørerne, lokalt nyt, billeder af flotte badepiger og Ugens Prædiken - lidt for enhver smag.

Skiveposten udkom kun i trekvart år. Det kneb at tegne annoncer nok til bladet, så det var en dyr fornøjelse for Brøcker at have sit eget blad, selv om han ”lod redaktørerne betale” bladet med de erstatninger, de blev dømt til at betale til ham. Han forsøgte at tegne aktier i ”A/S Skiveposten” og få folk til at betale for ugebladet – uden held. Den 24. juni 1939 udkom sidste nummer.

Spøttrup 1941

I 1903 blev Spøttrup købt af Chr. Toft. Selve borgen var ved overtagelsen i meget dårlig stand, og Toft nøjedes med at istandsætte den del af borgen, som familien boede i. Den øvrige del fik lov til at forfalde, og det udløste stærk offentlig kritik. Toft forlangte et offentligt tilskud til at vedligeholde bygningerne, ellers ville han rive dem ned! Statens Bygningssyn greb ind og nedlagde forbud mod, at Toft foretog sig noget med bygningerne uden godkendelse. Toft svarede igen med et sagsanlæg mod staten, men tabte sagen. Takket være tilskud fra Ny Carlsbergfondet tilbød staten at købe borgen

Istandsættelsen af Spøttrup Borg blev gennemført i 1938-1940. Etableringen af voldanlægget blev udført som et beskæftigelsesarbejde for arbejdsmænd.

med have for 60.000 kr., men det afslog Toft, som ikke mente, beløbet var stort nok.

I 1926 blev hans søn, Peder Blichert Toft, forpagter på Spøttrup. Peder Blichert Toft lod besøgende se borgen mod betaling, men den fungerede først og fremmest som privatbolig. Det var den måske blevet ved med, hvis ikke en stor brand den 3. marts 1937 havde lagt Spøttrups avlsbygninger i ruiner. Avlsbygningerne dækkede hele den nuværende parkeringsplads.

Indenrigsminister Bertel Dahlgaard, hans svoger, den radikale landstingsmand Gudik Gudiksen, og andre lokale politikere gjorde Statens Jordbrugsudvalg opmærksom på, at Spøttrup med de nedbrændte avlsbygninger var velegnet til udstykning til husmandsbrug. Jordlovsudvalget købte Spøttrup med bygninger og jord - 338 hektar - for 380.500 kr. Jorden blev udstykket til 28 husmandsbrug og mindre gårdbrug.

Selve borgen med knap 9 hektar jord solgte jordlovsudvalget til Indenrigsministeriet for 81.000. Allerede i 1921 havde arkitekt Mogens Clemmensen lavet en restaureringsplan for borgen. Planen blev fundet frem igen, og fra 1937-1941 blev Spøttrup istandsat. Som så ofte i disse år som et nødhjælpsarbejde for arbejdsløse.

Den 15. juni 1941 blev Borgen åbnet for publikum. Den var blevet gennemrestaureret indvendig, og murene, der havde været hvidkalkede, var blevet afrenset, så man igen kunne se de røde munkestensmure. Syd for borgen var der anlagt parkeringsplads og opført en restauration. Bag restauranten var anlagt en urtehave med middelalderlige helseurter.

Borgen var kun åben i sommermånederne - resten af året var der dejligt fredeligt. Der blev modstandsbevægelsen i Skive opmærksom på. Ledelsen aftalte med gartner W. Nissen, at borgen kunne bruges til opbevaring af nedkastede våben. Den 9. januar 1945 blev dele af modstandsbevægelsen i Skive optrævlet af tyskerne. Under tortur fortalte modstandsbevægelsens byleder, at der var skjult våben på Spøttrup. Tyskerne skyndte sig ud til Spøttrup, hvor de fandt våben og ammunition til 1.000 mand. Det var tyskeres største våbenfund under krigen - og en slem streg i regningen for modstandsbevægelsen!

Skive Museum 1942

Omkring 1900 opstod der en kolossal interesse for den lokale kulturhistorie, ikke mindst under inspiration fra historieundervisningen på højskolerne. Overalt i Danmark blev der oprettet "historiske samfund", der udgav lokalhistoriske årbøger, arbejdede for fredning af historiske minder og på at få oprettet et lokalt museum.

Skiveegnen fik sit historiske samfund den 11. december 1908. "Historisk Samfund for Skive & Omegn" tog straks fat på opgaverne. I 1909 udkom det første bind af den lokalhistoriske årbog "Skivebogen", som dens redaktør fra 1910-1925, digteren Jeppe Aakjær, døbte den.

Kort tid efter Samfundets stiftelse nedsatte det et museumsudvalg, der fik et par lokaler stillet til rådighed af Skive Byråd i den tidligere skole i Østergade 6. I 1910 fik

Skive Museum blev tegnet af arkitekt Leopold Teschl, arkitekt Toft Hansens tegnestue i Skive, i 1930'ernes funkisstil. Den markante bygning var beklædt med hvide Hasleklinker.

museumsudvalget et rummeligt lokale på førstesalen i Skive Folkeblads bygning i Torvegade 7. Nu kunne udvalget med træhandler Niels Sørensen, Lem, i spidsen, for alvor gå i gang med at samle ind. Men ak, her kunne man kun være indtil 1913, hvorefter museets samling blev pakket ned og anbragt på loftet på Rådhuset. En dag fik Else Christensen ("Mor Else"), der havde overtaget opsynet med samlingen, besked om, at nu stod den ude på Torvet! Hun måtte skynde sig op på Torvet for at passe på, at der ikke forsvandt nogle genstande. Herefter fik museet igen plads hos Folkebladet, denne gang i en lille kvistøjlighed.

Hvis man ville have et museum i Skive - og det var der nogle, der ville - var det nødvendigt at få en museumsbygning. Enten en eksisterende eller en ny. Der blev peget på adskillige eksisterende: Gl. Skivehus, Alderdomshjemmet på Kielgastvej, Skive Apotek i Slotsgade, Logebygningen på Nørre Alle, Laust Nielsens gamle lade på Resenvej 5. Hver gang, der var en ledig bygning i Skive, var der en, der foreslog, at her kunne der være museum!

I begyndelsen af 1930'erne stod det klart for de museumsinteresserede, at hvis Skivevegnen skulle have et ordentligt museum, måtte der bygges. I 1931 forærede Grønlandsforskeren, dr. Lauge Koch, en stor Grønlandssamling til det kommende museum, og det blev startskuddet til, at der blev nedsat en bredt sammensat komite, der skulle gennemføre museumsbyggeriet. Heller ikke det kom der noget ud af. I de følgende år nævnes Krabbesholm, Adelgade 3 og Adelgade 22 som mulige museumsadresser.

I 1935 vedtog Skive Byråd at stille en grund i Anlægget til rådighed for et museum.

Det satte skub i indsamlingsarbejdet. Der blev holdt lotteri, dilettant og meget andet. Et højdepunkt var, da indianerhøvdingen ”Rullende Torden” og 29 dansk-amerikanere gav danseopvisning til fordel for museumsbyggeriet i teatersalen.

Imens voksede samlingerne. Man havde oldtidssamlingen, en samling fra nyere tid, grønlandsamlingen og nu fik man materialet fra A.W. Sandbergs vikingefilm: et 23 m. langt jernalderhus, et 19 m. langt vikingskib, der skulle ligge i en lille sø ved museet. I 1936 fik man det første maleri, og i 1937 erhvervede museet 213 tegninger og skitser af ”Skivemaleren” Chr. Dalsgaard. Der var begyndelsen til en kunstafdeling.

I 1940 var indsamlingen nået op på 141.000 kr. Arkitekt Toft Hansens tegnestue havde - ved arkitekt Leopold Teschl - tegnet en museumsbygning i moderne funkisstil med to høje sale til kunst og Grønlandssamling. Sidstnævnte havde gulv af grønlandsk marmor.

P.g.a. krigen tog det to år, inden bygningen var helt færdig. Den blev taget i brug til kunststillinger allerede i efteråret 1941, men selve indvielsen foregik først den 10. juli 1942 ved en stor folkefest med tusinder af deltagere.

Rationering 1939

Ved krigsudbruddet den 1. september 1939 gik der straks en hamstringsbølge hen over Danmark. Alle huskede situationen under Første verdenskrig, så det var med at få slæbt til huse!

Staten var også forberedt. Den 8. oktober 1939 blev der indført sukkerrationering, og straks efter blev te og kaffe rationeret. Samtidig blev der indført maksimalpriser for at sikre, at folk med små indkomster havde mulighed for at købe vigtige varer. Staten bestemte, hvad varerne måtte koste, og hvilken kvalitet de skulle have. Det sidste for at forhindre, at fabrikanterne forringede deres varer for at få en ekstra fortjeneste.

Det var kun livsvigtige varer, der blev rationeret. Tobak var ikke rationeret, men for at tækkes kunderne, fordelte mange handlende tobakken, så alle rygere fik mulighed for at få tobak. Det samme gjaldt en lang række andre varer, som heller ikke var rationerede. De handlende fik tildelt en bestemt mængde varer, som de så selv måtte sørge for at fordele mellem deres kunder. Selv varer, der var rationerede, blev fordelt mellem kunderne. Det var nemlig ikke altid, leverancerne var store nok til, at alle kunder kunne få, selvom de havde rationeringsmærker.

I halen på rationeringen fulgte ”sortbørshandlen”. På den ”sorte børs” kunne man købe rationeringsmærker og mangelvarer.

Varemanglen skabte mange nye virksomheder. ”Forfødning” og ”opmaskning” af gamle strømper gav arbejde til adskillige syersker, og kaninskind, hundeskin og katteskind blev eftertragtede varer. Skindhandlerne betalte 10 kr. for et katteskind, og det gav anledning til en artikel i Skive Folkeblad under overskriften: ”Mis er i fare!”. I artiklen fortælles bl.a., at kattene på landet flere steder stort set var forsvundet! Der fortælles også om en mand, der kom ind til en af Skives læderhandlere. Samtidig kom en anden

Manglen på benzin skabte basis for en produktion af gasgeneratorer til biler: GYRO fik eneforhandling af Wodskou generatorer, der kunne fungere både på tøv og træ. Her viser mekaniker Peter Iversen en generator på en rutebil, som holder bag Brogården.

mand med en kat, han ville sælge. Den første mand så på katten og genkendte den. Det var hans egen kære mis, der lå der på disken!

Det varede adskillige år efter krigen, inden den sidste rationering blev ophævet. Ved årsskiftet 1952/53 blev kul og koksrationeringen afskaffet, og så gik det ellers opad med forbruget!

Kaffeerstatning 1940

Kaffe var en nødvendig, men dyr ting. Hvis man ville strække den længere, kunne man blande kaffen med Rich's eller Danmarks eller hvad man ellers kaldte disse blandinger af cikorie, korn, roer m.m., som man blandede i kaffen.

Efter krigsudbruddet i 1939 begyndte det hurtigt at knibe med overhovedet at få nogle kaffebønner til at blande i, og det skabte et stort marked for kaffeerstatning. I begyndelsen af 1940'erne var der ikke mindre end 6 kaffeerstatningsfabrikker i Skive, heriblandt kafferisterierne Skive Kafferisteri, Vestre Kafferisteri, Javarista og Mokka-Compagniet i Frederiksgade 7.

Sidstnævnte udviklede sig til at en Skives store virksomheder med 30-40 ansatte, heraf 3/4 kvinder. Mokka-Compagniets "Mokka-Erstatning" var forsynet med en blå banderole og fik derfor kælenavnet "den med det blå bånd." Varemærket blev slået fast med effektiv reklame i aviser, blade og biografer. I 1945 fik firmaet fremstillet en 4 minutter lang tegnefilm, der blev vist i biograferne i over 10 år.

Efter befrielsen kom kaffen snart igen, men mange havde fået smag for tilsætningen og kunne ikke tænke sig at drikke den uden! Mokka-Compagniet fortsatte med at fremstille "den med det blå bånd" indtil 1962, og man skal helt frem til slutningen af 1960'erne, før kaffeerstatningen forsvandt fra de fleste butikkers hylder.

"Mokka-Compagniet"s pakkeri i Frederiksgade 7. Kvinderne er i færd med at pakke erstatningskaffe – "den med det blaa Baand". Foto: C. Hadrup.

Tøjomsyningscentralen 1944

Varemanglen skabte også basis for helt nye forretninger. Pludselig blev det en givtig forretning at maske strømper op og sy ”nyt” tøj af gamle klæder, gardiner, tæpper m.m. Nyt tøj var rationeret og forbeholdt folk i arbejde, så det gjaldt om at genbruge så meget som muligt.

Tøjmanglen var baggrunden for oprettelsen af Tøjomsyningscentralen den 11. januar 1944. Centralen fik lokaler i Odd Fellow-logen i Sallinggade, fordi man så håbede, at tyskerne ikke ville beslaglægge bygningen.

Bag den nye virksomhed stod Kvindeligt Arbejderforbund, Socialdemokratisk Kvindeudvalg, Skive Husmoderforening, Beklædningshjælpen (Børnehjælpsdagens ”bagmænd”) samt Landsforeningen til Arbejdsløshedens bekæmpelse. Tøjomsyningscentralen var nemlig et beskæftigelsesprojekt. Arbejdsministeriet betalte 120 % af lønudgifterne i tilskud, men så kunne kunderne også få syet for ti øre i timen!

Tøjomsyningscentralen kunne bruges af ubemidlede med børn under 15 år eller syge eller invalide enlige, der ikke var i stand til at sy. Derfor skulle kunderne medbringe skattebillet, når de afleverede deres rengjorte og opsprættede tøj til omsyning. De skulle også ”tage tråd med om muligt, og i øvrigt beder centralen alle, der har tøjstumper, som kan bruges til lapning, samt foer, om at tænke på centralen, idet man mangler den slags ting meget hårdt. Det behøver ikke være store regelmæssige stykker, praktisk taget alt kan bruges.”

Efter befrielsen blev det igen muligt at købe nyt tøj, men Tøjomsyningscentralen blev først nedlagt i 1951. I løbet af de 7 år, den eksisterede, fik 3.000 kunder syet 50.000 ”nye” klædningsstykker af gammelt tøj.

”Tøjomsyningscentralen”s systue i Odd Fellowlogen, Sallinggade 4. Systuens leder, Nanna Nielsen, står til højre.

Børnehjælpsdagene 1943

Den første børnehjælpsdag blev afholdt 1904 i København. I Skive gjorde man et forsøg i 1920, men uden resultat. Det lykkedes først at komme i gang i Skive 40 år efter!

I november 1939 opfordrede "Beklædningshjælpen", en komite med pastor Chr. Haahr i spidsen, til at aflevere tøj, sko m.m., som man ikke længere brugte, til komiteen, som ville uddele dem til trængende i samarbejde med kommunens socialudvalg. Efter besættelsen blev behovet for tøjhjælp endnu større, samtidig med at det blev sværere at skaffe tøj og sko til uddeling. I foråret 1943 løb Beklædningshjælpen tør for midler. En indsamling indbragte 5.500 kr., og samtidig blev der taget to initiativer, der skulle bringe penge i Beklædningshjælpens kasse. Arbejdernes Fællesorganisation holdt den 9. august "Fagenes fest" - den første i Skive - der gav et overskud på 1.684,06 kr. Beklædningshjælpen gik også selv i gang med at skaffe penge. I juni 1943 afholdt komiteen et møde, hvor den garvede festarrangør, manufakturhandler Bernhard Fogh, fremlagde et forslag fra ham og pastor Haahr om at afholde en Børnehjælpsdag i Skive. Med Bernhard Fogh i spidsen gik man i gang med at arrangere en todages byfest med tombola, bortlodning, sportsaktiviteter for børn, dilettantkomedie, stort optog gennem byen og dukkevognsoptog. Alt var klar til to festdage den 4. og 5. september 1943, da folkestrejker over store dele af Danmark den 29. august tvang Scavenius-regeringen til at trække sig tilbage. Tyskerne indførte undtagelsestilstand - og Børnehjælpsdagene blev udsat indtil videre. Kun bortlodningen blev gennemført: Den første oktober fortal-

Pigernes dukkevognsoptog er en af Børnehjælpsdagens mest sejlivede traditioner. Her kører pigerne hen ad Nørregade på vej mod Nørreport i 1954.

te byens aviser, hvem de heldige vindere af ”et sæt børnetøj, standardpakke”, ”et par lange damesportsbenklæder”, ”drengepullover” m.m. var.

I 1944 afholdt Beklædningshjælpen en vellykket en-dags Børnehjælpsdag med et overskud på 10.000 kr. I 1945 afholdt man nok en en-dags fest med succes, og fra 1946 gik man over til at feste to dage, lørdag og søndag. Selvom Børnehjælpsdagene i perioder har strakt sig over 3-4 dage, har weekenden - som blev indført i slutningen af 1940'erne - altid været kernen i Børnehjælpsdagene.

Lørdagen blev indledt med musik i byens gader. Om formiddagen var der boder på Torvet og ”optøjer” - udklædte skibonitter, der med alle fredelige midler samlede penge ind i deres raslebøsser. Om eftermiddagen var der optog af dukkevogne og derefter det store optog på en snes flot pyntede vogne og flere orkestre. Optoget endte på Festpladsen på Aakjærvej, hvor der var tivoli og optræden i ”Cirkus Fidusia” og ”Den lille Variete”.

Søndag var der på ny musik i gaderne om morgenen. Om eftermiddagen blev optoget gentaget, festpladsen var åben med optræden som om lørdagen, og kl. 24 sluttede Børnehjælpsdagene med et stort festfyrværkeri.

Dette skema - med variationer - var grundlaget for en stor folkefest, der samlede 10-15.000 deltagere i 1950'erne. Efter krigen var det Børnehjælpsdagens formål at samle penge ind til børn og unge. Fra 1946 til 1962 koncentrerede man sig om at skaffe børnehaver i Skive. Der blev givet penge til udvidelse af Norgaards Børnehave i Asylgade. I 1948 tog man fat på at skabe grundlag for et ”børnedaghjem”, og da det stod færdigt på Norgårdsvej i 1956, tog man fat på at samle ind til et tilsvarende i den sydlige bydel: Gammelgårdsvej i 1967. På dette tidspunkt havde børnehjælpsdagskomiteen ”bredt sig” til andre områder af betydning for børn og unge: I 1961 købtes den tidligere præstegård i Vester Vandet til lejrskole og i 1963 bestemte man sig for at arbejde på, at Skive kunne få et friluftsbad. Det blev begyndelsen til Skive-Hallen.

Modstandsbevægelsen

Efter Tysklands besættelse af Danmark den 9. april 1940 gik der kun nogle måneder, inden de første tegn på modstand mod besættelsesmagten viste sig. I første omgang bl.a. ved oprettelsen af Dansk Ungdomssamvirke, hvor ungdomsforeninger m.fl. mødtes på tværpolitisk grundlag for at drøfte, hvad der kunne gøres.

Den 22. juni 1941 blev Danmarks kommunistiske Parti forbudt, og flere hundrede kommunister, bl.a. snedker Nikolaj Jensen, Roslev, og fisker Magnus Søndergaard, Rødding, der begge var medlemmer af DKP's centralkomite, blev arresteret af det danske politi. DKP ”gik under jorden” og begyndte et illegalt modstandsarbejde, i første omgang ved uddeling af illegale blade, som blev bragt til Skive af rejsende kurerer. I september 1943 begyndte DKP at trykke sit eget illegale blad, ”Ny Tid”, og omtrent samtidig gik DKP i samarbejde med byens andre modstandsgrupper.

I januar 1942 oprettede nogle unge med baggrund i spejderbevægelsen og Konser-

Modstandsfolk demonstrerer, hvordan plastisk sprængstof gøres klar til en jernbanesabotage. Fra venstre ses Thorkild Andersen, Ejnar Sigaard og Svend Aage Hansen.

vativ Ungdom "Skive Terrænsportsforening". Til formand valgte man toldassistent Anton Jensen, der var løjtnant og spejderfører. Til næstformand valgtes lærer Knud Nørlem Andersen, ligeledes løjtnant. Under undtagelsestilstanden den 29. august 1943 blev Anton Jensen arresteret, og da han blev frigivet, gik han under jorden og blev under dæknavnet "Toldstrup" nedkastningschef for det nordlige Jylland.

Flere steder på egnen var velegnede til nedkastning af våben, bl.a. områder ved Birkesø og Grimme bakker ved Flyndersø. De første nedkastninger skete på Gammelstrup Hede i efteråret 1943. Våbnene blev modtaget af "Stoholmgruppen", der blev oprettet i september 1943. Gruppen bestod af 11 medlemmer, 2 fra Viborg, 2 fra Skive og de øvrige fra Stoholm-området. Den 13. januar 1944 blev 9 af Stoholm-gruppens medlemmer arresteret af det tyske Gestapo. Skovfoged Johannes Alsbjerg flygtede ud i skoven, hvor han senere blev fundet død. Et af medlemmerne fra Skive blev advaret og nåede at komme væk.

Herefter overtog medlemmer af Skive Terrænsportsforening opgaven med at modtage og fjerne nedkastede våben. Efter Toldstrups afrejse blev gruppen en kort tid ledet af prokurist Erik Hansen. Han blev efterfulgt af fabrikant Poul Møller, Skivehus Asphalt og Tagpapfabrik, som fik kontakt med kommunisterne og med en gruppe unge socialdemokrater. Det blev begyndelsen til en samling af de forskellige modstandsgrupper under en fælles ledelse, der refererede til ledelsen af den jyske modstandsbevægelse. I

sommeren 1944 måtte Poul Møller flygte fra Skive, og han blev efterfulgt som byleder af lærer Knud Nørlem Andersen. I juni 1944 blev lederne af kommunisterne arresteret og sendt i tysk fængsel. Her døde Henry Hede og Fritz Nielsen i december 1944.

I december 1944 fik Skive sit andet illegale blad, ”Baunen”. Bladet blev startet af tre unge modstandsfolk på omkring de 18 år med byledelsens godkendelse. Socialdemokratiske modstandsfolk udgav ”Folkeviljen”, der udkom med lokalt trykte sider sat ind i bladet.

Den 9. januar 1945 slog tyskerne til igen. Takket være stikkeri kunne tyskerne bl.a. arrestere byleder Knud Nørlem Andersen og bager Voss Pedersen, der begge døde efter befrielsen. Den tyske aktion tvang mange af modstandsbevægelsens mest erfarne mænd til at forlade Skive. Det blev nødvendigt at reorganisere modstandsbevægelsen. Opgaven blev lagt på den unge Willy Jensen, der kom til Skive som ny byleder i begyndelsen af februar 1945. I de følgende par måneder fik han - sammen med hjælpere fra Skive, bl.a. sin næstkommanderende Ib Dragheim - opbygget en modstandsbevægelse med flere hundrede medlemmer i Skive, ligesom der blev opstillet grupper i Salling og Fjends. I marts 1945 kom der gang i våbenmodtagelsen igen. Ved en nedkastning på Ørum Hede i april blev Tage Nielsen ramt af en maskingeværssalve fra et tysk fly og døde, inden en ambulance nåede frem.

Der var forholdsvis fredeligt på Skiveegnen under krigen, og det skyldes først og fremmest, at egnen fra efteråret 1943 af modstandsbevægelsen blev ”reserveret” til våbennedkastninger. For at få fred til at nedtage våben valgte modstandsbevægelsens ledelse at holde igen med sabotager. Der blev lavet sabotager mod jernbanerne, mod bl.a. masterne, der førte strømmen ind til Højspændingsværket og mod Glyngøre Fiskeindustri, der var blevet tvunget til at levere til tyskerne. Til gengæld lavede nogle tyskere i april 1945 ”schalburgtage” mod Topps konditori og Friis Farsø konditori i Frederiksgade. Begge steder sprængtes en bombe uden for forretningen, vistnok en hævnakt, fordi de havde nægtet at sælge lagkager til en tysk underofficer!

Befrielsen 1945

Den 4. maj sad ledelsen af modstandsbevægelsen i Skive i kriminalpolitiets tidligere kontorer i Thinggade, hvor man havde oprettet kontor med telefon og vagter udenfor med maskinpistoler og håndgranater. Da befrielsesbudskabet om de tyske troppers kapitulation lød i BBC's danske udsendelse kl. 20.30, fik man travlt. De planer, som modstandsbevægelsens landsledelse havde udarbejdet for det tilfælde, at tyskerne skulle nedkæmpes med våben, blev lagt væk. Nu skulle man i gang med at oprette ro og orden, herunder arrestere tyskerhåndlangere, værnemagere m.m.

Imens var der fest i gaderne. Folk rev mørklægningsgardinerne ned fra vinduerne og satte levende lys i dem. I tusindvis af mennesker strømmede ud på gaderne og samledes efterhånden på Torvet, hvor der blev holdt flere taler. Nogle tog fat på at straffe tyskernes hjælpere. Der blev klippet mange ”tyskerpiger” om aftenen, og modstandsbevægelsen valgte at sætte en del af pigerne i beskyttelsesarrest.

Skive Torv fyldt med glade skibonitter den 5. maj 1945.

Den tyske kapitulation skete først den 5. maj om formiddagen, og derfor kunne man om morgenen se tyske soldater gå rundt mellem festende danskere. I løbet af dagen fik modstandsbevægelsen besat nøgleposter som posthuset, banegårdene og de kommunale værker. Man havde bevæbnede patruljer gående rundt i byen og kontrolposter ved indfaldsvejene. Modstandsgrupperne i Salling og Fjends var kaldt til Skive for at deltage i den store bevogtningsopgave.

I løbet af den 6. maj blev tyskerne, der bl.a. boede på "Hotel Phønix", "Kilden", Teknisk Skole m.m. samlet på Nordre Skole i Jyllandsgade, og det lykkedes modstandsbevægelsen at få dem transporteret videre til Viborg den 8. maj med undtagelse af syge soldater, der ikke kunne tåle at flyttes.

Den 12. maj blev politiet, der havde været ude af funktion siden den 19. september 1944, genindsat. Politiet overtog modstandsbevægelsens bevogtningsopgaver m.m. med hjælp fra modstandsfolk, for politiet var ikke talstærkt nok til at klare opgaverne alene.

Den 23. maj blev Skive endelig "befriet" af englænderne. Nogle engelske soldater, der kedede sig i Århus, havde fundet på at køre rundt til nogle af de jyske byer i deres kampvogne. I hver by blev de hyldet af tusindtallige skarer af taknemmelige danskere. I Skive blev de modtaget af 5-6.000 jublende mennesker på Østertorv, hvor der blev holdt taler af borgmester Woldhardt Madsen og bykommandant Winther (Willy Jensen). Herefter begyndte hverdagen for alvor at vende tilbage.

De tyske flygtninge 1945

I de sidste krigsmåneder tvangsforflyttede den tyske hær i hundredtusind af tyskere i det daværende Østtyskland, efterhånden som de tyske hære måtte trække sig tilbage for den sovjetiske "røde arme". Flygtningene blev sejlet til Danmark. I alt kom der ca. 300.000 tyskere til Danmark, mest ældre mænd, kvinder og børn samt uarbejdsdygtige. Tyskerne blev anbragt på skoler, højskoler, hoteller, forsamlingshuse m.m., alle steder, hvor der var plads.

De første flygtninge kom til Skive den 3. marts 1945. De blev indkvarteret 14 steder i byen samt 8 steder i Breum, Durup, Selde Jebjerg og Roslev. I alt modtog egnen ca. 2.500 flygtninge.

Efter befrielsen blev det overladt til kommunerne med borgmesteren som øverste leder at tage sig flygtningene. Den første opgave var at begrænse risikoen for smitsomme sygdomme, og derfor blev det besluttet at samle egnens flygtninge i to tyske militærlejre i Jegstrup, som var blevet bygget under krigen. Her blev der indrettet en "flygtningeby" med skole, lazaret, værksteder, køkken samt kontorer for lejrledelsen. Flygtningene byggede selv en kirke af gamle pakkasser og et børnehjem til 40 forældreløse børn af genbrugte mursten.

Den 10. maj 1945 begyndte man at tømme indkvarteringsstederne i Skive, og allerede den 18. juni var byen tømt for flygtninge bortset fra Hotel "Phønix" (det nuværende kommunekontor), der blev rømmet den 24. januar 1946, og Brårup Skole, der blev rømmet den 22. februar 1946 - efter næsten 6 års tysk "besættelse". Selde Afholdsho-

Modstandsfolk fra Skive på razzia i flygtningelejren i Jegstrup den 30. maj 1945

tel blev tømt den 25. juli 1945, Breum Afholdshjem og Roslev Hotel den 1. august 1945, Jebjerg og resten af stederne i Roslev den 20. august og Durup den 17. december 1945.

I løbet af 1946 blev den mindste lejr i Jegstrup tømt, og de resterende flygtninge blev samlet i 54 barakker i den store Jegstruplejr. På dette tidspunkt var de første flygtninge sendt til Tyskland. Midt i marts 1947 blev de sidste 1.107 flygtninge flyttet fra Jegstruplejren til lejren i Grove-Gedhus og derfra videre til Vesttyskland. I 1949 forlod de sidste tyske flygtninge Danmark.

Flygtningebarakkerne blev købt af Skive kommune, der solgte en del af træbarakkerne og benyttede resten af dem til husvildeboliger. I slutningen af 1950'erne blev barakkerne lejet ud til virksomhederne "Skivehus Korkfabrik" og "Dantherm".

De tidligere tyskerbarakker i Jegstrup blev i september 1959 til fabriksbygninger for den nytillflyttede virksomhed "Dantherm." Foto 1958.

Salling Bank 1936-1945

Fra krise til pengerigelighed

Midt i 1930'erne forbedredes landbrugets økonomiske forhold, og det smittede af på Salling Bank. Renter og afdrag gik lettere ind, og bankens omsætning steg. I 1926 var bankens balance på 6 mill., ti år senere var den næsten fordoblet til 11,6 mill. kr. På dette niveau holdt den sig indtil udbruddet af Anden Verdenskrig. Lidt af væksten kom Fjandboerne til gode. I 1938 åbnede Salling Bank sin anden filial i Stoholm.

Folk begyndte at gøre mere brug af banken. Det blev almindeligt at bruge checks, så man blev fri for at gå rundt med store beløb i kontanter på sig. Banken tænkte også på sparerne. Den udleverede nydelige sparebøsser formet som bøger til sparerne, for, som bankdirektør Werner forklarede i 1938, ”det er jo af betydning, at det går op for folk, hvor stor en værdi det er at have en konto i banken. Og erfaringen viser jo, at når kontoen først er oprettet, vokser den som regel, og den kan således danne det økonomiske grundlag for kontohaverens liv.”

Efter krigsudbruddet den 1. september 1939 steg bankens balance. I 1942 nåede den op på 15,5 mill., og derefter steg og steg den. Stigningen skyldtes først og fremmest, at

Personalet i Salling Bank i 1930'erne.

Direktørerne Werner og Goul læner sig op ad skranken til venstre. Til højre står kasserer P.H. Schou med armene på ryggen og fuldmægtig Mads Møller står lige bag søjlen.

Direktørerne P. Goul og L.P. Werner i Salling Banks direktionslokale ca. 1945. På væggen hænger fotos af tidligere formænd og direktører.

det ikke var let at bruge penge! Der blev næsten ingen varer indført fra udlandet, og varemanglen gjorde, at alt kunne sælges! Butikkernes varelagre blev tømt, og indtægterne endte i banken, for der var ikke så meget andet at gøre! Lærer Niels P. Bjerregaard har malende beskrevet bankens situation sådan i Salling Banks 50 års jubilæumsskrift: ”Der opstod i den sidste del af krigen dette sære forhold, at bankerne var uinteresserede i at modtage indskud, ja, man var næsten ked af alle de løse penge, hvilket vel nok må siges at være et særsyn inden for bankverdenen.” Indlånsrenten blev sat ned, men lige meget hjalp det. Bankens balance steg med ca. 20 % pr. i de sidste to krigsår, samtidig med at udlånene faldt. I 1944 havde banken lånt 8,1 mill. kr. ud, men indlånene var over dobbelt så store: 16,6 mill. Det blev svært at tjene penge til aktionærerne. Udbyttet blev sat ned til 6 %.

I slutningen af juli 1945 gennemførte regeringen og Nationalbanken en pengeombytning og kontrol af alle bankkonti, værdipapirer m.m. Formålet var at få opsuget de ”sorte penge”, der i rigt mål havde cirkuleret i de sidste, temmelig lovløse krigsår, men selvom pengeombytningen bragte en del skjulte penge frem, var der stadig rigeligt med ”løse penge” i det danske samfund efter befrielsen.

Pengeombytningen gav bankerne et stort ekstraarbejde. Den skulle såvidt muligt gennemføres mandag den 23. juli og tirsdag den 24 juli. Selvom bankerne holdt længe åbent, var der fuldt hus det meste af tiden – og på landet: På en dag havde Salling Banks Roslevafdeling 700 ekspeditioner. I alt blev der omvekslet ca. 5 mill. kr. på Skiveegnen i de to dage.